

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 29. novembra 1854.

List 95.

Saj bi bilo vendar prav, če bi skušali več živinske klaje (hrane) pridelovati.

Še vse premalo je gotova resnica spoznana, da podlaga skor vsacega gospodarstva so dostojni pridelki živinske klaje (hrane).

Kaj pa bomo sami jedli, — s čem bomo davke plačevali, — s čem si obleko kupovali, če si ne bomo iz zernja skupili nekterih goldinarje? — nas bo zavernel ta in uni.

Pa sej tega nismo nikdar terdili, da naj bi gospodar le za živinčeta svoje skerbil, in tudi danes le ponavljamo, da naj seje gospodar na svoji kmetiji toliko klaje, kolikor je je primerno velikosti njegovega zemljiša. Dobiček, ki bode iz tega izviral, je res tako velik, da noben umen gospodar ne bo mogel oči zatisniti pred njim.

Prav po domače se hočemo o tem pogovoriti. Pa govoré od tega ne bomo praznih besed pobirali, temuč le skušinj se deržali, kakor jih vidimo pri nas, in nahajamo tudi zapisane v bukvah drugih dežel.

Petero poglavnih dobičkov hodi za gospodarjem, ki si primerno mero klaje prideluje. Našteli jih bomo naj poprej po versti, in potem pretresli vsacega.

Pervi dobiček je: da s sevo trav in detelj zboljšujemo čedalje bolj polje svoje.

Drugi dobiček je: da imamo s pridelovanjem klaje manj dela in nam je manj delavnih rok treba, ki so zdej drage.

Tretji dobiček je: da gospodar, ki prideluje primerno mero klaje, zamore tudi primerno število živine imeti in jo bolje rediti.

Četerti dobiček je: da zamore gospodar govejo živino v hlevu rediti, če si prideluje klaje po potrebi.

Peti dobiček: da si z obilnišo in bolj rejeno živino napravlja več in boljšega gnoja.

Ti peteri dobički so po skušnjah tako poterjeni, da se ne dá nobena pametna beseda zoper govoriti. Ker pa je vendar treba, da se vsaka stvar do jedra pretrese, bomo tudi mi teh 5 glavnih stvari preresetarili. Preden pa začnemo, še enkrat ponavljamo: da naša misel ni, da bi se imele travne in deteljne semena nezmerno sejati, ampak le primerno naj se sejejo na vsaki kmetiji, če ni le celó mala kmetija, ki jo gospodar z malo stopinjami obhodi, — od tacih ni govorjenje, ker na tacih kmetijah, kjer sila kola lomi, ne more umno gospodarstvo kól voditi. „Kjer ni nič, je tudi cesar pravico zgubil. (Dalje sledi)

Domače skušnje z velikim korenjem.

Gosp. fajmošter A. Gregorc iz Sostrega pod Ljubljano pišejo: „Od sl. kmetijske družbe prejeto seme vélikega korenja sem s peso vred vsejal na

enako zemljo, in obdelaval peso in korenje enako. Prav dobro se mi je obneslo. Da se sami prepričate, prejmite tudi tri korene, izmed katerih je eden, preden smo mu korenine potergali, 5 funtov vagal. Več enacih korenjakov sem sicer pridelal, le škoda, da mi jih je zajic preveč oglodal“.

Gospodarske skušnje.

(Da miši na vertih vsajenih sadnih pèšk ne pokončujejo), priporoča v „Nass. Wochenbl.“ neki vertnar kot naj bolje pomoč tole: „po verstah, v ktere so jabelčne ali hruševe peške vsejane, naj se položé brinjeve vejice, ali, da jih veter ne odnese, naj se položé v te gredice, preden so se popolnoma s parstjo zasule. To brani mlade sadičice potem tudi pred tiči in polži“.

(Da oknja v štalah ne primerznejo). Štale prezračati ali v hlev potrebnega dobrega zraka od zunaj pušati, je pozimi večidel zatega voljo težavno, ker že pri majhnem mrazu oknja rade zamerznejo. Vrat namesto okenj odpirati ne vetri štale tako dobro, kakor če se oknja večkrat odprejo, ker sopuhi le kviško silijo in se skoz bolj nizke vrata tako popolnoma odpraviti ne dajo; tudi se po odprtih vratah živina lahko prehladi. Da se tedaj zamerznjene oknja hitro odtajajo in potem ne zamerznejo kmali, se ob kratkem naredí s tem, da se v špranje in nad špranje soli potrese. Z malo soli se to opravi. Da pa s soljo nasitena voda iz stajanege ledú ne zmerzne vnovič lahko, se zgodi zato, ker osoljena voda ne zmerzne pri navadnem mrazu, ampak še le o posebno hudem.

Potovanje po okrajnah nebá.

(Dalje).

Koj v prvih letih, ko so jeli daljnoglede rabiti, so se misli zvezdogledov čedalje bolj čistile. Dokler še niso daljnogleda imeli, so menili, da imajo drugi planeti, zvezde, svetlobo sami po sebi, ki je naša zemlja nima. Kako bi bil mogel kdo pri takih mislih terditi, da se zemlja z drugimi planeti krog solнца suče? Daljnogled pá je nam odkril resnico, ki je pred nismo poznali, ter nam pokazal, da so deli planetov, ki jih solnce ne obseva, temni kakor je naša zemlja temna na ponočni poli svetá, kakor vidimo to pri luni na neobsijanem delu. Zagledali smo pa tudi, kar Tiho Brahe na svojih zvezdah ni vidil, namreč líse, ki se na njih obrazih kažejo, in pa vertenje teh svetov, ki ga mož še ni razločiti mogel. Tudi v solncu so se take líse najdle; njih prvo popisano je prišlo leta 1611. na svetlo od Fabricija Frisija, pa jih je ravno tega leta tudi zagledal jezuit, Krištof Scheiner z imenom. Njegovi prijatli so ga prosili, naj bi znajdbo na svetlo dal, kar ga je tudi volja bila storiti, ko bi ga ne bile nasprotne filozofične vraže svojega časa zadrževale. Kako bi kdo líse in madeže zagledati mogel v solncu, ki je veljalo

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 2. decembra 1854. **List 96.**

Saj bi bilo vendar prav, če bi skušali več živinske klaje (hrane) pridelovati.

(Dalje.)

Rekli smo, da: 1) si s sevo detelj in trav za živinsko klajo zboljšujemo polje. In to je resnično — zakaj za sevo klaje je treba njivo pridno obdelavati, da se detelja ali trava dobro spopnaša; potem pa detelja in trava plevel na njivi zatiruje in dela senco zemlji, in po vsem tem se njiva očisti in zrahlja. Čez vse to pa so deteljsa rodovitne, ker detelja in trava zemlji skor nič moči ne izpije, marveč zemljo po obilnih koreninah in njenih izrastkih še le pognoji. Od tod pride, da na deteljših in seniših, kjer je zemlja čista, rahla in močna, se obnaša žito in vsak drug sad posebno dobro in so potem pridelki obilniši. Že zatega voljo ravna umen gospodar tako, da pridejo o pravem redu detelja ali druge travne semena na vsaki njivi na versto.

Dosti manj dela je z njivo, kjer se detelja ali seno prideluje, smo tudi rekli. Tudi to je očitno in nam ni treba bolj razločno razlagati, ker vsak gospodar vé, da je z žitom in drugimi sadeži od seve noter do zadnjega dela, več opraviti, kakor z živinsko klajo, in če bi ga tudi ravno toliko bilo, ga saj ni več.

Gospodar, ki prideluje primerno mero klaje, zamore več živine imeti in jo bolje rediti. Da je živina naj večje bogastvo kmetovavca, je potejena resnica, ker, naj živino molze ali pa pita, vse se dobro splačuje, če ima doma pridelane klaje zadosti. Kmetovavec, ki si mora klaje kupovati, bo živino le slabo redil, in pomnožil je ne bo lahko.

In kar je nadalje še poseben dobiček, je to, da gospodar, preskerbljen z obilno klajo, živino tudi poleti lahko v hlevu redi. Res je in tajiti se ne dá, da živina se na paši naj bolje počuti, ker živina po svoji natori ni vstvarjena za hlev, ampak da naj živi na prostem; le človek jo je vtaknil v hlev, ker on ne vpraša po tem, kaj je živini ljubše, ampak kaj je njemu bolj na dobiček. Če je pa živina tudi na paši bolj zdrava, njeno mleko po paši bolje in meso okusniše, vendar dobički hlevne reje presežejo pašno rejo veliko veliko. Zakaj? Zato, ker: 1) si gospodar polovico zemljiša prihranjuje, ako redi živino v hlevu. Kako to? Takole: če odrašeno govedo na navadnem pašniku potrebuje 3 orale, da se preživi, bo izhajal gospodar s poldrugim oralom, ako na tem prostoru prideluje klajo. (To kaže, kako pametno je, občinske pašnike razdeliti.) V hlevu — pravi pregovor — je živina le z enim gobcom, na paši pa je s sedmimerimi, ker zraven te klaje, ki jo povžije, je poštepta veliko več in ognjusi z blatom in scavnico. 2) Živina v hlevu puša gospodarju vès gnoj, na paši gré vès v zgubo. 3) Če ima gospodar živino celi čas v hlevu, jo ima v vsem v svoji roci, kar

živež, pleme, snažnost in vse drugo vtiče; v hlevu ji ni treba večkrat stradati in žeje terpeti, je komarji in drugi merčesi ne pikajo, ne pride s ptujo dostikrat bolno živino v dotiko itd. Zato po vsih tistih krajih, kjer gospodarji niso ravno po legi kraja hoté ali nehoté prisiljeni živino na paši imeti, velja hlevna reja za cvet popolnega kmetijstva.

In poslednjič: si gospodar, če more več živine rediti, napravlja tudi več in boljšega gnoja. Če je pa več klaje, je več živine; če več živine, je več gnoja; če več gnoja, je več bolje obdelanega polja; če več dobro obdelanega polja, več pridelka; če pa več pridelka, je več dobička. Tako se mota eno iz drugega. (Konec sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Čebulja za kuretino). Čebulja odvraca kuretini mnogotere bolezni in jih tudi ozdravlja. Na Angleškem pokladajo drobno sosekane čebulje kuretini, posebno mladim piščetom, dva- ali trikrat na teden, kolikor se ji je zobati poljubi; če se ji ena malo moke primeša, je pa še bolje.

(Da koruzni sterži silo veliki zrastejo), se priporoča v časniki, naj se na stebelu le enemu storžu lasje pusté in vsim drugim pa naj že porežejo, preden so še popolnoma zrastle; na to vižo — pravijo — pridejo redivni sokovi, namest da bi se podelali v lase, zernu v storžih na dobro. Za cvet se pa nek ni bati, ker je cvetni prah iz las enega storža zadosti, da opleni več storžev. Po tem potu so storži že rastle 20 pavcov dolgi. — Prodajamo, kakor smo kupili. Naj se skusi!

(Za prešičjo rejo). Zdrobljenega oglja se osuje v kak kot svinjaka, da ga prešiči zobljejo, kolikor se jim ga poljubi, še bolje je pa, ako se v prah stolčenega oglja med navadno pičo večkrat pomeša. Po oglju (iz derv) se spitajo prešiči prav dobro.

(Zoper polže na polji) je med mnogimi priporočanimi pomočki žgano apno naj bolje, pa ni dosti, da se setev le enkrat z njim pošupa, treba je jo saj dvakrat pošupati, in sicer v drugikrat takrat, ko gospodar zapazi, da so polži s svojo žlezo pervikrat pošupano apno pobrisali.

Gospodarske novíce.

(Cena žita po svetu). — Mikavno bo mnogim zvediti: kakošna je sedanja pšenična in rezena cena v nekterih poglavnih mestih družih dežel zunaj našega cesarstva.

„Austria“ naznanja takole: v Berolinu na Pruskem je veljal vagan pšenice v našem dnarji (16. dan t. m.) 5 fl. 57 kr. do 6 fl. 35 kr., reži 4 fl. 20 kr. do 4 fl. 46 kr., — v Monakovem na Parskem (11. t. m.) pšenice 7 fl. 11 kr., reži 5 fl. 59 kr., — v Amsterdamu v Holandii

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 6. decembra 1854.

List 97.

Saj bi bilo vendar prav, če bi skušali več živinske klaje (hrane) pridelovati.

(Konec.)

Kakor pri vsaki reči tudi pri ti brez izgovorov ne bo. Reklo se bo: če homo bolj za klajo skerbeli, pa ne bomo imeli kaj na prodaj peljati, ne bo žita ne slame. Al ta izgovor je prazen, če si gospodar le klaje in žita v pravi razmeri prideluje, — potem ne bo une preveč, tega pa ne premalo; naša beseda je le: da obojega naj bo ravno prav. Ako se klaje prideluje toliko, kolikor je ta in una kmetija pripuša, in gospodar v pridelovanju klaje umno ravna, naj nam verjame, da mu ne more nikakor v škodo biti, ampak v gotov dobiček mu bo, ker bo potem zamogel več živine in boljši rediti in po nji povzdigniti kmetijo svojo. Res je, da na tisti njivi, kjer detelja stoji, se ne bo našlo žita za prodaj, vendar je pa tudi poterjena resnica, da enmalo manj žita, pa enmalo več klaje zboljšuje kmetijo veliko bolj, kakor če se nasprot ravna in več žita pa celó malo klaje prideluje. Tega zapopasti ni težko.

Če se zavolj žita zanemarja klaja, to je, če se v primeri z žitom prideluje premalo živinske piče pa preveč zernja, ima gospodar res velik kos zemlje z žitom obsejan, — al vprašanje je: kolikšen pridelk žita in slame bo dal ta kos zemlje? Odgovor na to vprašanje je gotov tale: da donesek žita in slame v taci okoljčinah bo le majhen. Pa zakaj? Zato: Če gospodar zanemarja klajo, to je, če je ne prideluje toliko, kolikor je je primerno za njegovo kmetijo, ne more dosti živine imeti; če pa ima premalo živine, ni mleka in tudi za mesarja nima živine, pa tudi gnoja ne; s čim bo gnojil? in koliko bo pridelal na taki zemlji? In, postavimo, da ima pri vsem tem, da malo klaje pridelal, več živine, — kako šna bo ta živina? Če hoče živina gospodarju dobiček donášati, ne pride na to, da ima le več repov v hlevu, ampak na to: kako jo redi. Dve kravi, če imate dosti klaje, donášate po gotovih skušnjah več dobička, kakor štiri, če stradajo.

Če tedaj gospodar nima toliko živino, kolikor bi bil je imel imeti po velikosti svoje kmetije, bojo njegovi pridelki žita in slame zmiraj pičli, ker njiv ne more gnojiti, kakor je treba, in kako bo gnojil, če nima dosti živine in dobro rejene? Kdor pa si dá le po vrabcih gnojiti, svoje žive dni ne pride iz slame na pirnico. Zakaj, če že žito ne more veselo rasti, ako se mu ne gnojí zadosti, ima še to lastnost, da povživa veliko redivnih drobcev iz zemlje in da njiva čedalje bolj peša, če leto za letom mora le žito roditi.

Če pa si gospodar prizadeva več klaje pridelovati, to je toliko, kolikor je prav za njegovo kmetijo, je pa vsa druga, in dobro se plačuje, če je žitu tudi več prostora vzel in ga dal klaji.

Zakaj? Zato, ker z obilnišo klajo si bo zamogel več živine rediti, z obilnišim gnojem njive bolje gnojiti, in manjši kos pa dobro pognojen mu bo donášal več žita in slame, kakor velika pa pusta zemlja. In ker bo z žitom verstil klajo, bo njiva zmiraj rahla, čista, močna, rodovitna — pridelki tedaj na nji zmiraj večji.

Recimo pa — čeravno ne damo veljati — da gospodar od tega časa manj žita in slame prideluje, odkar seje enmalo več klaje pa enmalo manj žita — je vendar gotovo, da tisti manjši pridelk žita se obilo nadomestuje po lepši in boljše rejeni živini, ktero gospodar ravno tako lahko speča in dobro proda kakor žito. Al morebiti ne? Kaj je morebiti gospodar na zgubi, če namesto žita more prodajati teleta ali pa kravo ali vola? Gotovo da ne!

Iz vsega tega tedaj, kar smo v tem spisu rekli, posnetim z gotovih skušinj, bo menda vsak umen gospodar, ki se ne derži terdovratno starega kmetovanja, lahko spoznal, da brez primerne pridelovanja klaje in pomnoženja živine, se vsaka kmetija le klaverno vede, in če ima gospodar polje, ga zamore k obilnišim in boljšim pridelkom siliti le z živino.

Vendar mi priporočamo le primerno mero klaje, to je tolikšno, da je klaja z žitnim pridelkom v pravi primeri, in če ima gospodar že dosti seno žet, mu ni treba še obsevati njiv s klajo. Rečemo celó, da bi kmetovavec napčno ravnal, če bi premalo žita pa preveč klaje sejal in vse svoje dohodke edino le v živinoreji iskal. Že za tega voljo bi bilo to napčno, ker umen gospodar ne sme svojega dobička nikdar le na eno kvarto staviti. Le v taci krajih, ki so blizu velicih mest, kamor se vsi živalski pridelki hitro in z dobičkom spečavajo, se zna živinoreja povzdigniti čez vse drugo, — drugod pa ne.

Drugikrat bomo razlagali, ktera primera med klajo in žitom je prava.

Poslavljenje fabrikantov in obertnikov.

Pri letošnji veliki obertnijski razstavi v Monakovem na Parskem so se fabrikanti in obertniki iz več dežel našega cesarstva z razpostavljenim blagom tako lepo skazali, da mnogim izmed njih so bile častne svetinje ali pa pohvalne pisma dodeljene.

Prebiraje imenik poslavljenih fabrik in obertnijstev, ki ga je dunajski vradni časnik na znanje dal, nahajamo ondi, da

na *Krajskem* so častne svetinje prejeli:

papirnica v Vevčah pod Ljubljano za nje posebno dober, močen in lepo ravnolično izdelani pisni papir;

c. k. rudarija v Idrii za veliko in imenitno obertnijo z živim srebrom in mnoge poprave v nji;

sladkorija (cukrofabrika) Arnstein-Eskelesova (ki imata fabriko tudi v Gradcu) za posebno dober sladkor (cuker).